

student, determines his personality, communicates with him on the positions of mutual understanding and disclosure of abilities that stimulates the development of humanistic morality of the student and the teacher. Personally oriented technology of education provides the awareness of self-worth of each individual in the system of relationships with other people and the world, which leads to the actualization of the need for self-improvement through the implementation of personal self-education.

Key words: personally-oriented education, technology, teacher, student, school practice, education system.

УДК 378.147

DOI: 10.32626/2309-9763.2019–26–1.194-197

Петро Ситник
Petro Sytnyk

ФАХОВА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМАТИКА

PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE LAWYERS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS: CURRENT STATE AND ISSUES

У статті розглянуто проблеми психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів із позиції мотиваційного та прикладного підходу. Акцентується необхідність урахування структури професійної діяльності юриста при формуванні змісту підготовки. Наводиться приклад оптимальної побудови навчального плану, опираючись на мотивацію здобувачів вищої освіти до навчання в університеті, їх вибору конкретної правничої сфери та можливості застосування здобутих практичних навичок.

Ключові слова: юридична освіта, підготовка правників, проблеми підготовки, практичний аспект, мотивація.

Вища юридична освіта займає особливе місце в освітній системі України та є ключовою в наявній соціально-економічній ситуації нашої країни.

Економічний розвиток України зумовлює необхідність у новому та більш сучасному підході підготовки кадрів для реалізації європейського напряму співробітництва та, перш за все, відбудови правової держави. Для втілення вищезазначеного напряму розвитку особливу роль відіграє професія юриста, для виконання обов'язків якої є важливою саме його освітня підготовка у закладах вищої освіти (ЗВО) України.

На сьогоднішній день, на нашу думку, існує проблема наявності великої кількості юристів, що здобувають вищу освіту в багатьох ЗВО України, які в, більшості випадків, є непрофільними та не можуть забезпечити студента достатнім рівнем інформації та підготовки для майбутньої професії.

Вивчення зазначених проблем зумовило появу низки науково-педагогічних досліджень різних проблем та аспектів професійної підготовки юристів (О. Котикова, О. Бандурка, В. Галузинський, Ф. Думко, В. Дяченко, С. Сливка, В. Тацій, М. Шерман, Г. Яворська та ін.).

Аналіз та розгляд поставленої проблеми є актуальним упродовж тривалого часу, починаючи з незалежності України, коли постало питання в побудові власної та незалежної держави, використовуючи лише свої ресурси та фахівців. Проте, нагальним питанням є не лише аналіз проблематики, а найголовніше – визначення шляхів їх вирішення, не обмежуючись теорією, а використовуючи ті підходи, які можна застосувати на практиці в період навчання юристів та після його закінчення.

Мета статті полягає в аналізі стану й окресленні проблематики фахової підготовки майбутніх юристів у ЗВО, чинників, які впливають на їх підготовку, а також стану юридичної освіти в Україні на сьогоднішній день.

Наразі існує потреба вузькоспеціалізованого підходу до підготовки правників у закладах вищої освіти. Набір дисциплін, що викладаються у юридичних ЗВО та на юридичних факультетах вишів, потребує комплексного перегляду. Так, наприклад, Р. Стефанчук зазначає, що необхідно виходити із суттєвого зменшення загальноосвітніх дисциплін, які повинні викладатись у закладах загальної середньої освіти. Необхідні здобувачу знання з цих дисциплін повинні або розкриватись під час викладання спеціалізованих юридичних дисциплін (наприклад, загальні економічні знання можна поглибити через курси цивільного, фінансового, банківського права, історичні – через історію держави та права тощо), або через упровадження юридично спрямованих загальноосвітніх курсів (наприклад, “філософія права”, “етика права” тощо), тобто слід здійснити “юридизацію вищої освіти” [6, с. 416-417].

У навчальних планах факультетів правничих наук наразі застосовується підхід, який не повністю відображає потребу майбутнього юриста в кількості й якості знань, що він отримує. Сьогодні маємо ситуацію у ЗВО та на кафедрах права, де навчальні плани для правників будуються горизонтальним шляхом, коли після викладу однієї дисципліни, правник отримує загальні навички та їх розвиток після освоєння наступних дисциплін. Таким чином, кількість та якість знань, умінь та навичок, здобутих юристом унаслідок такого підходу, не є достатнім на практиці для вирішення проблем у конкретній галузі права, наприклад, трудовому праві, оскільки правник отримав лише загальне концептуальне розуміння трудового права після освоєння однієї дисципліни з цієї галузі та не має достатнього гнучкого мислення через відсутність практичних ґрунтовних знань у цій галузі права.

Юридична наука потребує розробки такого навчального плану відповідно до освітньо-професійної програми (ОПП), що зміг би надзвичайно гнучким, даючи змогу кожному юристу обирати поглиблення та здобуття фахової компетентності, у тому напрямі, в якому у самого правника є мотивація працювати надалі.

Влучно зазначила О. Котикова щодо мотивації правників, указавши на окремі аспекти, що формують мотив у студентів до окремого виду діяльності, пояснивши це через особистісно-діяльнісний підхід у підготовці майбутніх юристів: “отримання освіти за обраним фахом студенти пов’язують не лише із отриманням знань (когнітивний компонент), а й з опануванням моделей професійної діяльності, вмінням здійснювати необхідні операції (операційний компонент), які пов’язані з набуттям ними професії як особистісної цінності, сповненої особистісного смислу (аксіологічний компонент освіти). Ці компоненти мають відобразитися у навчальній мотивації студентів” [5].

Доволі суттєвою проблемою в Україні є відсутність чіткого розуміння у здобувачів превалюювальні мотивів здобуття вищої освіти правника. Для того, щоби зрозуміти основні мотиви в Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана було проведено опитування серед студентів правового факультету стосовно їх мотивів навчання у ЗВО. Результати опитування серед 112 студентів показали, що основний мотив – здобуття диплому, в меншій мірі – оволодіння професією, та останній за популярністю мотив – здобуття знань. Аналіз отриманих даних дає змогу зробити висновок, що домінуючим мотивом навчання майбутніх юристів у вузі виступає мотив отримання диплому [5, с. 60].

Причини такого ставлення до навчання у ЗВО, можливості підвищення ефективності психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів на засадах особистісно-діялісного підходу потребують дослідження у різних напрямках, зокрема наявність вибору студентами конкретної юридичної професії, аналіз впливу змісту, форм та методів навчання майбутніх юристів на формування у них зорієнтованості на конкретну юридичну професію; дослідження ролі долученості студентів до конкретної професійної діяльності (велика кількість студентів стаціонару вже мають або набувають досвіду професійної юридичної діяльності паралельно із

навчанням у ВНЗ і мотив оволодіння професією пов'язується студентами саме з цим аспектом їх життєдіяльності, а не з навчальним процесом у ВНЗ) [5, с. 61].

На думку М. Задояного та І. Оксьома, “навчальний процес вищої юридичної освіти в Україні побудований згідно з усталеним поглядом на роль юриста в суспільстві, перевантажений нормативно-теоретичним навчанням, слабко орієнтований на практику фахівців”. Автори зазначають, що “навчальні плани не завжди враховують неправову сферу діяльності юриста (ділову комунікацію, тактику дій, конструктивний аналіз, моделювання ситуацій та ін.) – сфер, що не є суто правовими, але становлять важливу прагматичну складову повсякденної активності фахівця у праві” [7, с. 282].

Розкриємо деякі аспекти психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів із позицій діяльнісного підходу.

За ознаками об'єкта діяльності і її предмета, юридичну діяльність поділяють на правотворчу, правоохоронну та правозастосовчу. І за функціями суб'єкта, дана діяльність поділяється на оперативно-розшукову, слідчу, пенітенціарну, прокурорську, адвокатську, нотаріальну [2; 4].

Щодо структури юридичної діяльності, то дослідники виокремлюють такі її різновиди, як пізнавальну, конструктивну, комунікативну, організаційну, а профілактичну і засвідчувальну відносять до допоміжних видів, що створюють умови для реалізації окремих різновидів [4].

Розгляд структури різних юридичних професій з позицій діяльнісного підходу має на меті не лише обґрунтування теоретичних засад юридичної діяльності, виокремлення її під структур, підвидів, компонентів, які ґрунтовно проаналізував у своєму дослідженні С. Гусарев [3], а й має прислужитися визначенню змісту підготовки майбутніх юристів до професійної діяльності упродовж їх навчання у ЗВО. З одного боку, така підготовка повинна бути всебічною, фундаментальною, з іншого боку – практикоорієнтованою, тобто надавати студентам можливість не лише засвоювати знання, вміння та навички, а й відпрацьовувати їх на таких поведінкових моделях, ситуаціях, які характерні саме тій чи іншій юридичній професії.

Науковець А. Андрощук звертає увагу на той факт, що “проблема професійної підготовки юристів не є достатньо врегульованою на державному рівні” [1, с. 9]. Автор вважає, що “серйозні недоліки в системі юридичної освіти України вимагають радикальних змін як на державному рівні, так і на рівні науково-методичного забезпечення навчального процесу, для тісного взаємозв'язку науки, освіти і юридичної практики, інтеграції, юридичної освіти України в європейський і світовий освітній простір” [1, с. 9].

Специфікою юридичної діяльності є її творчий характер, на думку Т. Горбунова, “творчий характер у діяльності юриста виявляється в тому, що, керуючись нормами права, він обирає найбільші способи дій, методи роботи, які відповідають конкретній ситуації” [8]. Авторка вважає, що “діяльність юриста насичена практичними соціально-психологічними проблемами. Ці проблеми слід враховувати і під час опанування юридичною спеціальністю у закладах освіти, і в самій реальній діяльності, і у процесі перепідготовки юридичних кадрів” [8].

Отже, побудова навчального плану для правників має ґрунтуватись на двох аспектах, взаємопов'язаних один з одним. Перш за все, найважливіше завдання на початковому етапі пов'язане з мотиваційним аспектом здобувача та його ставлення до освітнього процесу. Наразі, вибір правничого фаху в більшій мірі є кроком, мета якого отримати диплом і, в меншій мірі, кроком, кінцевою метою якого є оволодіння професією в конкретному практичному напрямі. Побудувати навчальний план таким чином, коли правник на початковому етапі освітнього процесу матиме змогу зрозуміти перспективу та своє місце в майбутній професії є першим шляхом для ефективного навчання у ЗВО. На основі мотивації повинні будуватись практичні навички, але таким чином, щоби з часом вони не втрачалися, а підтримувались на систематичній основі. Другим же аспектом навчального плану є власне побудова освітньої системи таким чином, щоб окрім надання практичних навичок правникам, надавалась орієнтація студентам, яким чином можливо знаходити працевлаштування для відпрацювання

практичних навичок, здобутих під час здобуття освіти. Які ресурси варто використовувати, як знаходити нові можливості та де саме шукати працевлаштування на початковій стадії своєї професійної діяльності, щоби почати отримувати ті здатності, які необхідні для правників під час та одразу після завершення навчання у виші. Основним же мотивом працевлаштування під час навчання є прикладний підхід до освоєння професії для моментального співставлення знань, що отримуються із тим, яким чином їх можливо одразу застосовувати при вирішенні тих чи інших завдань на практиці.

Перспективи подальших досліджень знаходяться у площині здійснення теоретичного аналізу стану проблеми формування професійної компетентності майбутніх бакалаврів права засобами ІКТ у педагогічній, психологічній і науково-методичній літературі.

Список використаних джерел

1. Андрощук А.Г. Професійна підготовка юристів у Німеччині: автореф., канд. пед. наук: спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти". Київ, 2006. 20 с.
2. Васильев В.Л. Юридическая психология. Учебник для вузов. 5-е изд., доп. и перераб. Санкт Петербург : Питер, 2005. С. 213.
3. Гусарев С.Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти. Автореф. докт. дис. на здоб. Н. Ст.. докт юр. н. 12. 00. 01. теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Київ, 2007. С. 25.
4. Юридична психологія: Підручник / За заг. ред. Л.І. Казміренко, Є.М. Моїсеєва. Київ : КНТ, 2007. С. 159.
5. Котикова О.М. Особистісно-діяльнісний підхід до психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2008. Вип. 53. С. 60-64.
6. Стефанчук Р.О., Стефанчук М.О. Проблеми організації та змісту вищої юридичної освіти в Україні в контексті входження до Болонського процесу // Університетські наукові записки. 2005. № 4(16). С. 414-418.
7. Задояний М.Т., Оксом І.Г. Сучасні підходи щодо модернізації юридичної освіти в Україні // Публічне право. 2012. № 4(8). С. 276-284.
8. Горбунова Т.І. Динаміка рівня психологічної готовності студентів юристів до адвокатської діяльності // Юридична психологія та педагогіка. 2011. № 2 (10). С. 53-58. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/872430/>.

The article covers the motivational and practical approach to the education of future lawyers and the importance of drafting an educational plan that would be based upon the previously mentioned approaches. In the article, the authors mention the current lack of proper motivation of students who study to become lawyers, stating that their end goal is to receive the diploma instead of development of a professional set of skills. A general suggestion is provided concerning the proper structuring of an educational plan for lawyers that would correspond to the needs of today. The plan should begin with identifying and working on the students' motives and trying to help figure themselves out regarding their role as a lawyer. The plan should aim, first of all, at showing the options of what is out there, and which separate spheres are there to be engaged in as a practising lawyer. This will navigate and give a proper direction for the student to develop deep skills in a particular area, rather than general knowledge, which will not be sufficient to solve the complex tasks that lawyers will have to deal with in practice. Another aspect of the educational plan that is offered is for the plan to include a program where students would be taught how to find their first place to practice law. This step serves a great purpose in making future lawyers understand how the theoretical and practical skills they acquire during their studying correlate with what they need in practice, making student pay much more attention and spending much more time developing vertical skills on the law sphere which they are engaged in.

Key words: legal education, education of lawyers, issues of education, practical aspect, motivation.